

Úttörő honismeret Tolna megyében

*Népi kultúránk:
nemzeti kultúránk része
nem rozmaringfa,
nem tulipánfa,
hanem az idő mögül
megszólaló erdő!*

(Csóóri Sándor)

A Szekszárd határában lévő Sötétvölgyben üttötte fel tanyáját 1981-ben a III. Tolna megyei Úttörő Honismereti Tábor. Nem a kérdés, vagy a magunk mutogatása, hanem a jól végzett munkának érzése készített bennünket megnyilatkozásra. Elhamvadt a táborút, elhalt a fák között az ének, a gyerekek – mintegy százan – hazamentek, ki-ki a maga falujába és vitte mind magával a szót, a dalt, a faragóbicska által életre keltett kopjafát, a szöttek, vagy a himzett minták gyönyörű világát. Száz gyermek vitte szerte a megyében egy tíznapos élmény anyagát, amely Tolna megye egy népi csoportjának – a bukovinai székelyek – életét jelenti. De hogyan is jutottunk el eddig?

Tolna megyében már hagyománnyá vált, hogy minden évben meghirdetjük a kisközösségek részére a néprajzi pályázatot, amelyen alkotásokkal, azok leírásával, néprajzi gyűjtésekkel, krónikákkal vehetnek részt a pajtások. A megyei úttörőelnökség és a szekszárdi úttörőház jutalmazása alapján 100 pajtás vehet részt a megye területéről a honismereti tábor munkájában. Hogy milyen szakcsoportban kívánnak dolgozni, azt már maguk döntik el.

Az első évben természetkutató, szövő-, díszítő-, néprajzi és helytörténeti csoportokat alakítottunk. Később úgy éreztük, hogy külön természetkutató csoport működtetése nem szükséges, hiszen minden táborunkban először a környezettel, a földrajzi adottságokkal, a növény- és állatvilággal foglalkozunk. Amelyik gyermek e téren érdeklődőbb, az szabad idejében szakkönyvek és javaslatok alapján külön is dolgozhat. Ezért határoztunk úgy, hogy inkább a fafaragást vesszük fel a lehetőségek sorába.

Az első két táborban Tolna megye legnagyobb tájegységével, a Sárközrel foglalkoztunk. Az úttörőház kocsjával jártunk ki a sárközi falvakba, ahol megismerhettük e nép életét, munkáját, népművészetét. Sokat köszönhetünk a Népi Iparművészeti Szövetkezetnek, akik szakembereket és anyagi eszközöket (szövszékek, anyagok és szövőnő jelenlétét a táborban) teremtettek munkánkhoz. Alkotásainkkal a megye Alkotó ifjúság pályázaton második díjat kaptunk.

A III. honismereti tábort már januárban kezdtük szervezni. A Völgyésbe telepített

bukovinai székelyek életkörülményeit, népművészetét szerettük volna megismerni. Ezért fordítottunk nagy gondot az előkészítésre. Meg kellett ismernünk (elsősorban a vezetőknek) e nép nyelvjárását, zenevilágát, történetét, hogy átadhassuk a gyerekeknek. Tapasztalatcseréket szerveztünk, szakirodalmat tanulmányoztunk, adatközlőket kerestünk, előadókat, népművészeket hívtunk meg. Nagy segítségünkre volt *Marázi Jenő* Hazatérés című dokumentumjátéka, melyet a rádiós adáskor magnószalagra rögzítettünk, valamint *dr. Domokos Pál Péter* beszélgetése a székelyekről, dalairól.

A HNF, a tanács, az ÁIB szívesen támogatta tervünket anyagiakkal is. 90 pajtás, 2 szakmai irányító, 5 szakvezető és 5 rajvezető vette birtokába az úttörőház sötétvölgyi tábort.

Helytörténeti csoportunk először a megyei könyvtárba látogatott el, ahol szakkatalógust tanulmányoztak, majd elkészítették azoknak a könyveknek a bibliográfiáját, amelyeket a kaskadi kutatásnál hasznosíthattak és dolgozhatnak majd mások is. A megyei múzeumban pedig a székely anyaggal, eredeti fotókkal ismerkedtek.

Kakasdi gyűjtésük során találkoztunk *Sebestyén Ádám* önkéntes néprajzgyűjtővel, az iskola igazgatójával, tanácsi és kétkezi dolgozókkal. Magnós felvételek, kérdőívek, adatlapok segítségével sikerült hű képet adnunk kis dolgozatunkban azokról az emberekről, akik hosszú vándorlás után megtalálták helyüket, beilleszkedtek a hazai társadalomba, ugyanakkor igyekeznek megőrizni hagyományukat, nyelvüket, s ezt szeretnék továbbadni az ifjú nemzedéknek is. Beszéltek terveikről, a falu fejlődéséről, iskoláztatásáról, gondjaikról. Így a múltból kiindulva eljutottak a gyermekek a jelen megismeréséhez.

Néprajzosaink a székely nép öltözködését, népviseletét vizsgálták korok és nemek szerint, különösen a hétköznapi viselet terén. Elkészítették a hétköznapi ruha darabjait, s fel is öltöztettek egy „Zsuzsi babát”. A férfiviselet régi ruhadarabja a harisnya (nadrág), ezeket ma Kakasdon *Fábián Ágoston* készíti, s a legrégebbi darabokra, annak díszítésére is visszaemlékezett. Szabásmintával, kicsi harisnyával tértek vissza gyűjtőújtjukról a gyerekek. Munkájukról kisdolgozatban és tárgyi eszközökkel számoltak be régi fotók és rajzok felhasználásával.

Fafaragóink a székely faragás fortélyait igyekeztek elsajátítani, fafaragókkal találkoztak, szakirodalmat tanulmányoztak. A kopjafák, guzsalyok, kapufélfák díszítő motívumai rákerültek a mintalécerekre, amelyekben a kiállításon gyönyörködhetek a látogatók. Szövő szakrajunk a használati tárgyak színeit, mintáit tanulmányozta. A mértani motívumok felhasználása először terveként került papírra, majd gyermekszövszéken tarisznyát, táskát, futót szöttek. Ellátogattak Kakasdra, ahol eredeti

Andrásfalvy Bertalan a gyermekek között

osztóvátán (szövöszeiken) gyakorolhatták a mesterséget. Népművészekkel, gyakorlott szövőasszonyokkal beszélgettek a szövés szükségességéről, mai díszítő szerepéről. Munkájukat kiállításon mutatták be nagy sikerrel. Természetesen minden pajtás hazavihette legszebb munkadarabját.

Díszítőművészeink *Lőrincz Aladárné*, a népművészet mestere útmutatásai alapján kezdték meg munkájukat. A szedésesing, a párnafek, különböző használati ruhadarabok díszítésének tanulmányozása után a legszebb motívumokat vitték rá futókra, terítőkre, tarisnyákra. Az apró keresztzemes hímzés nem volt könnyű az állandó számolás miatt, de a gyerekek szívesen végezték ezt a munkát is, hiszen sikerélmény volt számukra a saját alkotás. Ők is ellátogattak Kakasdra, ahol idős adatközlők a legszebb eredeti munkákat mutatták be nekik a láda mélyéről előkeresett ruhadarabokon, terítőkön.

A táborba látogató előadók közel kerültek a gyerekekhez, szívesen beszélgettek velük előadás után is. *Dr. Andrásfalvy Bertalan*, a Magyar Néprajzi Társaság főtitkára a bukovinai néptáncairól tartott ismertetőt, a kakasdi és az izményi pávakör tagjai pedig élőben mutatták be azokat. A hétköznapi és ünnepnapok szokások is felelevenedtek előadásukban. Zenéjük, nyelvük, dalaik szívhez szólóan csendültek fel táborunkban s a pajtások velük együtt mulattak a táncházban.

A legközelebb eső, irodalmi emlékeket őrző település Bonyhád. Ezért kirándultunk oda, ahol előadást is hallgathattunk *Vörösmartyról*.

A honismereti munka szépségéről, fontosságáról, sokszínűségéről *Töltési Imrével* beszélgethettek a gyerekek. Imre bácsi szívesen kapcsolódott be táborunk programjába, s jó javaslatot adott a tábor vezetőségének a további honismereti szakköri tevékenységhez.

A tábor befejezésével, visszaidézve a hétköznapi napokat, majd a kiállítással záródó tíz napot, levonhatjuk a tanulságokat, megvonhatjuk a mérleget. A száz gyermek szakrajoktól függetlenül megismerkedett egy népcsoport életével. A tudós néprajzkutató, a népből „termett”, önmagukat nagyszerűen ismerő székely parasztember, Mári néni csodálatos meséi és a népművész szín- és formavilága mind megannyi ismeretet, szeretve őrzött hagyományt adott a gyerekeknek. Hitet a szép megismerésének lehetőségére, erőt a megőzésre, lelkesedést a továbbvitel szükségességére. Rácsodálkoztak a kimondott és „ízest” székely-magyar szóra. Rádöbbszentek (rádöbbszentelték őket) a nyelv alakulásának, formálódásának folyamatára, törvényeire. Megerősödött bennük a népdal, a keserves, a játékos mondóka iránti igény. A maguknak készített „tarisnya”, székely festékes mintái, a maguknak hímzett ingdizsek, s a maguknak faragott apró kopjafák nem emlékek lesznek csupán számukra, hanem egy élő, alakuló, önmagát újra és újra megalkotó „örökség” birtokosai lettek gyermekeink.

Tegnap a Sárközt, ma a székelyeket, holnap talán a Kapos-Koppány vidékieket vizsgálják majd. Faggatják az öregeket, vallatják az írott

történelmet, kutatják a fellelhető népművészetet. Mindez kimondhatatlanul gazdaggá teszi őket. Gyermekünk szemében láttuk a széppel való alkotás örömeinek csillogását: ebből a táborból boldogan és mérhetetlenül gazdagon tértek haza valamennyiben.

Biró Mártonné—Dr. Rosner Gyula

Múzeumi—Honismereti Tábor Debrecenben 1981. június 29—július 4.

A Hajdú-Bihari Múzeumi—Honismereti Tábor immár hagyományosnak mondható, hiszen épp ötödik alkalommal rendezték meg: a KISZ Hajdú-Bihar megyei Bizottsága és a Hajdú-Bihar megyei Múzeumi Szervezet munkatársai. A tábor résztvevője 30 diák volt, gimnazisták, szak-
középiskolások és szakmunkástanulók.

A tábor központi célkitűzése az volt, hogy a résztvevőkkel megismertesse Debrecen város és Debrecen környékének régészeti, helytörténeti és irodalmi hagyományait, valamint természetföldrajzi jellegzetességeit. A tábor munkája 4 szakcsoportban folyt, mindegyiket egy-egy fiatal muzeológus szakember vezette. Szakmai irányításukkal ismertették meg a fiatalokkal a gyűjtő- és a feldolgozó munkát. Emellett igyekeztek beavatni a résztvevőket a tudományos munka módszereibe, hogy segítsék az elkövetkező tudományos diákköri munkát, és az esetleges pályaválasztáshoz is támogatást nyújtsanak.

Azt, hogy a tábornak az idén nem egy vidéki település adott otthont, hanem Debrecen városa, több fontos tényező indokolta. Ebben az időben folyt Debrecenben a *Péchy Mihály* által tervezett mai református Nagytemplom körül, az egykori Szent András-templom feltárása. Így egy sajátos, régészeti-műemléki feltárási munkát ismerhettek meg két szakcsoport diákjai is, akik résztvevői lehettek a középkori falkutatás építészeti, valamint a templomkert temetője régészeti feltárási munkájának. A „régészek” kiegészítésül a múzeumi restaurálással ismerkedtek meg, a „műemlékesek” pedig a sok figyelmet és kitartást igénylő falkonzerválást előkészítő munkálatokban vehettek részt. Ugyanilyen szép feladatot kaptak a természetvédelmi szekció tagjai is, akik Debrecen környékének erdőivel, erdős pusztáival ismerkedve, ezek növény- és állatvilágát tanulmányozták. A helytörténeti szakcsoport az üzemtörténet-írás feladatát vállalta magára. Debreceni nagyvállalatokat látogattak meg, majd az üzemtörténet-írást segítő levéltári forrásokkal ismerkedtek.

E feladatok természetesen csak a napok első felét töltötték ki, a délutánokon együtt látogat-

ták meg Debrecen múzeumait és kiállításait. Író-olvasó találkózón vettek részt, találkoztak a város kulturális életének vezetőivel. Estéknként hangversenyek, filmvetítések és baráti beszélgetések, viták tették még élvezetesebbé az együtt töltött hetet.

Cs. Tábori Hajnalka

Honismereti tábor '81, Vásárosnamény

Szabolcs-Szatmár megye általános iskolai szakkörvezetői, középiskolás szakköri tagjai és az egyéni gyűjtők kaptak tavasszal meghívást a megyei és városi művelődési központtól, s jöttek el ötvenen — húsz felnőtt és harminc diák — továbbképzésre, vagy ahogyan mi nevezzük, táborozni. Sajnos, már csak nevében táborozás a nyári egy hét, hiszen három éve nem vehetjük igénybe a gergelyugornyai úttörőtábor, s ezért nem hívtunk úttörőket, bár az előző években ők voltak a legnépesebb csoport. Első alkalommal hívtunk egyéni gyűjtőket, mert szeretnénk, ha kilépnének elszigeteltségükből, ha megismernek a szakköri munkát, s kölcsönösen segítenek egymást.

Így lett a tábor nagy felfedezettje *Bihari Lajos* bácsi Kölcseről, aki a következőképpen mutatkozott be jelentkezési lapján:

„Reggel 4 óra 30 perckor kelek az állataim ellátására, 6-kor kezdem a műhelyben a munkámat 17-ig — ismét az állatok és a kert és egyéb teendők, hétfőn és csütörtökön mozielőadást tartok 1954 óta, és a még fennmaradt időmben lefekvésig magnóval és írószerszámmal járom a már előre megbeszélt öregek otthonait, hogy mentsem a még menthető régi történeteket, néphagyományokat, a gyógyítási és egyéb kuruzslási szokásokat, legendákat és mindent, ami jelzi a régi erdőháti nép kultúráját és életlehetőségeit.”

A tábor megnyitóját Vaján, A Vay Ádám Múzeum kertjében tartottuk, mert itt található az Országos Hagyományörző Múzeum, s ebben az esztendőben az úttörőmozgalom 35. évfordulója adta a táborunk központi témáját.

Délelőtti előadásaink ezen túl a legváltozatosabb témakörökből álltak. *Lácza Magdolna* megyei levéltáros a középiskolásokat készítette fel az 1981/82-es tanév pályázataira. Nemcsak levéltári forrásokra hívta fel a figyelmet, hanem ötleteket adott, módszereket ajánlott a kiírásnak megfelelő munkák elkészítéséhez. Peregték a kérdések *dr. Kuknyó János* megyei művelődésügyi osztályvezető előadása után, hiszen ragyogó alkalom kínálkozott közös dolgaink összehangolására. *Molnár Mátyás* vajai múzeum-